

AKTUALIZACE KONCEPCE
PSYCHOLOGICKÉ SLUŽBY HZS ČR
PRO ROKY 2010–2015

Zpracoval:

plk. PhDr. Zuzana Vrbová, mjr. Mgr. David Dohnal

Schvaluje:

Genmjr. Ing. Miroslav Štěpán

Praha, červen 2010

1. Úvod

V roce 2002 byla schválena Koncepce psychologické služby HZS ČR č. j. PO-1337/IZS-2002 (dále jen koncepce), která stanovila tyto hlavní úkoly pro činnost psychologické služby na období následujících 5 let.

1. Zabezpečovat podklady pro personální práci a výkon služby.
2. Zajišťovat posttraumatickou péči o příslušníky.
3. Pomáhat obětem mimořádných událostí.

Současně s touto koncepcí byl vydán Etický kodex psychologa HZS ČR, který shrnuje základní principy při poskytování služeb v rámci této profese.

V průběhu realizace této koncepce byla v pravidelných ročních intervalech vyhodnocována činnost psychologických pracovišť. Na základě prováděných vyhodnocení v dalším textu odkazujeme v grafech na vývojové trendy v jednotlivých činnostech, které se také staly podkladem pro předkládanou aktualizaci.

Psychologická služba se v HZS ČR úspěšně etablovala. Realizace její koncepce přinesla pozitivní výsledky i přesto, že:

- a) na všech psychologických pracovištích nebyla obsazena stanovená tabulková místa (v Jiho-moravském kraji, ve Středočeském kraji a v hlavním městě Praze),
- b) psychologická pracoviště krajů nebyla organizačně začleněna do struktury IZS, nýbrž se stala organizační součástí kanceláře ředitele kraje,
- c) nad rámec stanovený koncepcí byla vytvořena psychologická laboratoř v rámci psychologického pracoviště HZS Moravskoslezského kraje.

Po získání prvních zkušeností s prací psychologů začali o činnost psychologické služby projevat zvýšený zájem jak vedoucí pracovníci HZS ČR, tak i hasiči HZS ČR. Požadavky managementu se týkaly zejména psychologické pomoci při vedení lidí v souvislosti s plněním úkolů s výraznou psychologickou relevancí, rozšiřování dovedností managementu formou odborné přípravy na vyžádaná témata, pomoci při ovlivňování pracovního klimatu v řízených kolektivech, přímé pomoci příslušníkům a zaměstnancům HZS ČR v případech jejich problémů psychologické povahy. Požadavky příslušníků ve směnách v jednotlivých krajích se týkaly přímé práce s nimi, zejména v pomoci a nácviku řešení náročných pracovních a životních situací, rozšiřování jejich odborných znalostí a dovedností psychologického charakteru.

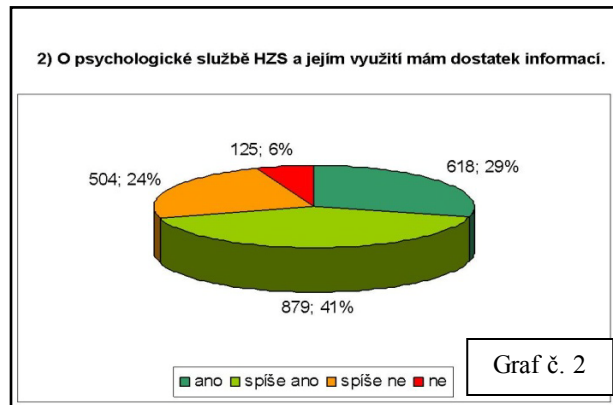
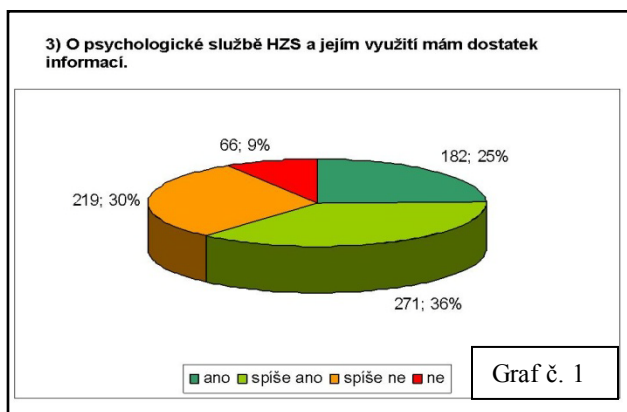
Potřeby příslušníků v denních směnách a civilních zaměstnanců se týkaly zejména pomoci při řešení náročných osobních a rodinných situací.

Společným požadavkem managementu i hasičů byla přímá psychologická pomoc lidem dotčeným mimořádnými událostmi a ukazuje se, že HZS ČR má v této oblasti těžko zastupitelné místo.

Získané informace byly doplněny anketním šetřením využitelnosti psychologické služby, které proběhlo na přelomu let 2008/2009. V anonymních anketách se k problematice vyjadřovali pracovníci všech organizačních složek HZS ČR.

Byly vytvořeny tři verze dotazníků, které byly následně distribuovány pomocí členů týmů posttraumatické péče ve všech krajích. První verze dotazníku byla vytvořena pro denní příslušníky a zaměstnance. Z distribuovaných dotazníků bylo navraceno celkem 742, což lze považovat za dobrý reprezentativní vzorek. Druhá verze byla vytvořena pro příslušníky sloužící ve 24 hodinových směnách. Navraceno bylo celkem 2131 dotazníků, tento vzorek

považujeme za reprezentativní pro celý HZS ČR. Třetí verze dotazníku byla vytvořena pro samotné příslušníky zařazené pod psychologickou službu. Výsledky ankety byly vzaty v potaz při tvorbě tohoto dokumentu. Z anketního šetření vyplynula důležitá fakta vztahující se k obecné informovanosti o psychologické službě. V grafu č. 1 jsou zpracována data z šetření mezi denními příslušníky a zaměstnanci. Je zřejmé, že právě mezi těmito respondenty je informovanost nižší, i když má 25 % z nich dostatek informací a 36 % si myslí, že má spíše dostatek informací.

V grafu č. 2 jsou zpracovány výsledky z šetření mezi směnovými příslušníky. Z výsledků vyplývá, že směnoví příslušníci jsou lépe informováni než denní příslušníci a zaměstnanci. Směnoví příslušníci mají dostatek informací v 29 % a 41 % příslušníků si myslí, že má spíše dostatek informací o psychologické službě. Nedostatek informací o psychologické službě může do jisté míry zkreslovat celkové výsledky, což bylo bráno na zřetel při tvorbě předkládaného materiálu.

Dalším důležitým podkladem pro předkládaný dokument bylo anketní šetření mezi top managementem HZS ČR, kdy se ředitelé HZS krajů vyjadřovali k pěti položeným otázkám vztahujícím se k fungování psychologické služby. Na některá nejdůležitější zjištění je upozorněno přímo v předkládaném dokumentu.

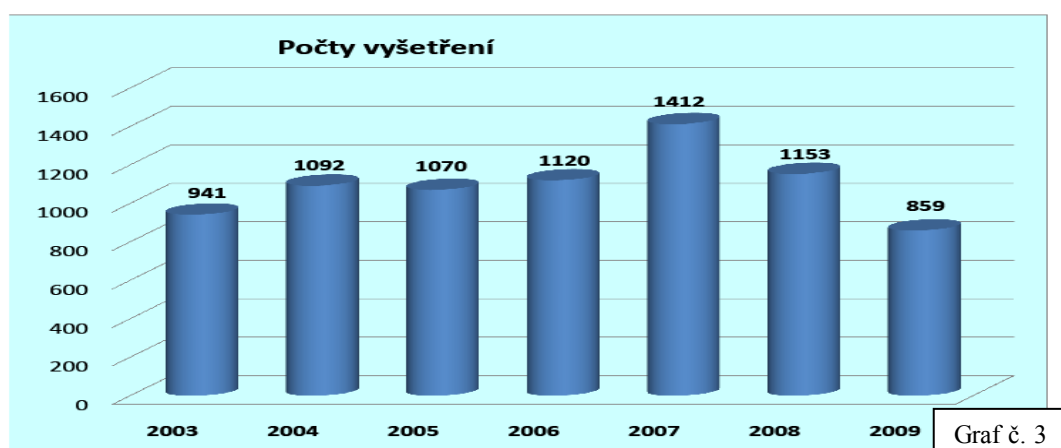
Ukázalo se, že základní pilíře koncepce psychologické služby HZS ČR byly v počátečním období nastaveny správně. Podpora personální práce je důležitou součástí kvalitního výběru příslušníků sboru jak při vstupu, tak při ustanovení do specifických funkcí. Zajišťování posttraumatické péče pro příslušníky je činností, jejíž výsledky nemusí být patrné bezprostředně, avšak pomáhá dlouhodobě snižovat potenciální negativní dopady nadměrné zátěže spojené s výkonem služby. Pomoc obětem mimořádných událostí v jejich v prvních fázích se stala rovněž důležitým prvkem činnosti psychologů HZS ČR.

2. Oblasti činnosti psychologické služby HZS ČR

2.1. Zabezpečování podkladů pro personální práci a výkon služby

Současný stav

V oblasti zajišťování podkladů pro personální práci pokrývá psychologická služba požadavky a potřeby HZS ČR. Za dobu existence psychologické služby byly vybudovány psychologické laboratoře, na jejichž pořízení byly vynaloženy náklady v přibližné výši 4 000 000,- Kč. V letech 2003 až 2009 psychologická služba provedla celkem 7647 vyšetření (graf č. 3). Při průměrné ceně jednoho vyšetření 2500,- Kč je celková hodnota vyšetření 19 117 500,- Kč.

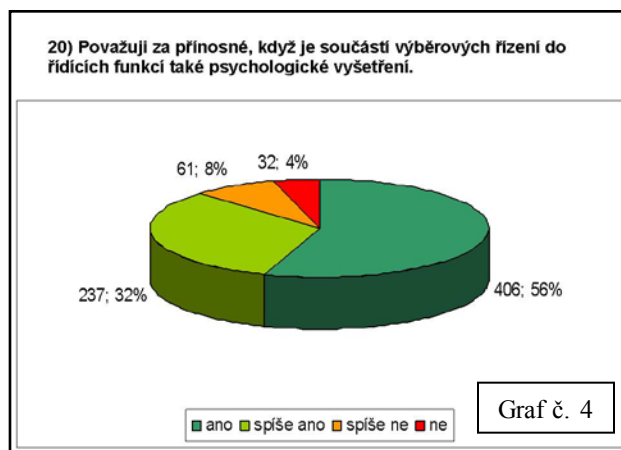
Graf č. 3

Psychologická služba naplňuje veškeré právní předpisy související s diagnostickou činností a aktivně se podílí na rozvoji metodiky pro vlastní vyšetřování.

Spádovost laboratoří pro vyšetřování uchazečů a řidičů vozidel s právem přednostní jízdy se v praxi osvědčila, v anketním šetření mezi řediteli krajů se spádovostí bylo spokojeno 9 krajů bez výhrad. Dva kraje považují toto řešení za kompromisní. Ostatní kraje se přímo nevyjádřily k dané otázce, je-li spádovost laboratoří optimální. Stávající spádovost bude zachována i vzhledem k personální stabilizaci sboru.

Z pravidelného statistického hodnocení počtu vyšetření vyplývá, že jejich počet kolísá v souvislosti s personálními požadavky HZS ČR, v posledních letech dochází ke stabilizaci personálního obsazení sboru.

Diagnostická činnost v rámci výběrových řízení je prováděna na základě předpisů a je využívána jako podpora managementu v rámci řízení lidských zdrojů. Z celkového počtu vyšetření v rozmezí let 2003–2009 bylo provedeno celkem 850

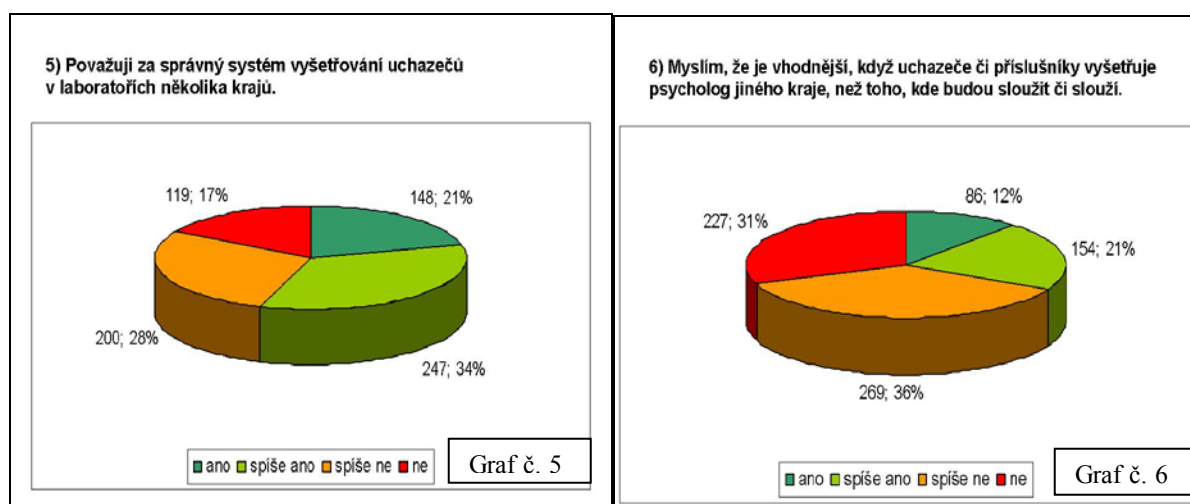

Graf č. 4

vyšetření v rámci výběrových řízení. Z grafu č. 4 z anketního šetření mezi denními příslušníky a zaměstnanci o vnímání psychologické služby v rámci HZS ČR vyplývá, že psychologická vyšetření jsou pozitivně vnímána jako podklad pro personální práci.

Psychologická pracoviště s laboratoří jsou dle původního záměru koncepce personálně obsazena psychologem a asistentem. Psychologická pracoviště jsou zřízena v každém kraji a jsou vybavena příslušnými metodami pro zajištění diagnostické činnosti. Na psychologických pracovištích s laboratoří je realizována jednotná metodika pro výběr uchazečů do sboru a příslušníků vykonávajících funkci řidičů vozidel s právem přednostní jízdy (viz Metodická příručka, druhé vydání, 2007). Všechny pět psychologických laboratoří splňuje akreditační kritéria pro zajištění standardních podmínek pro vyšetřování uchazečů a řidičů vozidel s právem přednostní jízdy. Plánuje se zpracování metodiky na specializované funkce v rámci výběrových řízení.

V praxi se dále osvědčilo využívání psychologických pracovišť s laboratoří psychology krajů a ZÚ HZS Hlučín na podporu vlastní diagnostické erudice a plnění požadavků managementu. V anketním šetření mezi denními příslušníky a zaměstnanci (graf č. 5 a 6) se nepotvrdila prvotní hypotéza vznesená při vzniku psychologické služby, že vyšetřující psycholog bude mít nedůvěru příslušníků, a neměl by proto provádět vyšetření, pokud v jeho kraji není zřízena psychologická laboratoř.

Psychologové se dále vzdělávají ve své odbornosti, průběžně se účastní metodických zaměstnání ke kasuistikám, diagnostickým činnostem a závěrům psychologických vyšetření.

V oblasti personální práce se nad rámec původní koncepce začalo realizovat odborné psychologické vzdělávání a výcvik managementu HZS ČR (odborná příprava zaměřená na psychologické aspekty řízení lidských zdrojů, účast na poradách, IMZ, odborné konzultace); realizace odborné přípravy v jednotlivých krajích se liší dle požadavků a potřeb managementu i kompetencí a zkušeností psychologů.

Výhled na léta 2010-2015

Vzhledem k osvědčení stávající spádovosti laboratoří a poklesu počtu vyšetření není nutné stávající systém měnit. Psychologická pracoviště s laboratoří mohou nadále využívat

psychologové krajů a ZÚ HZS Hlučín na podporu vlastní diagnostické erudice a plnění požadavků managementu.

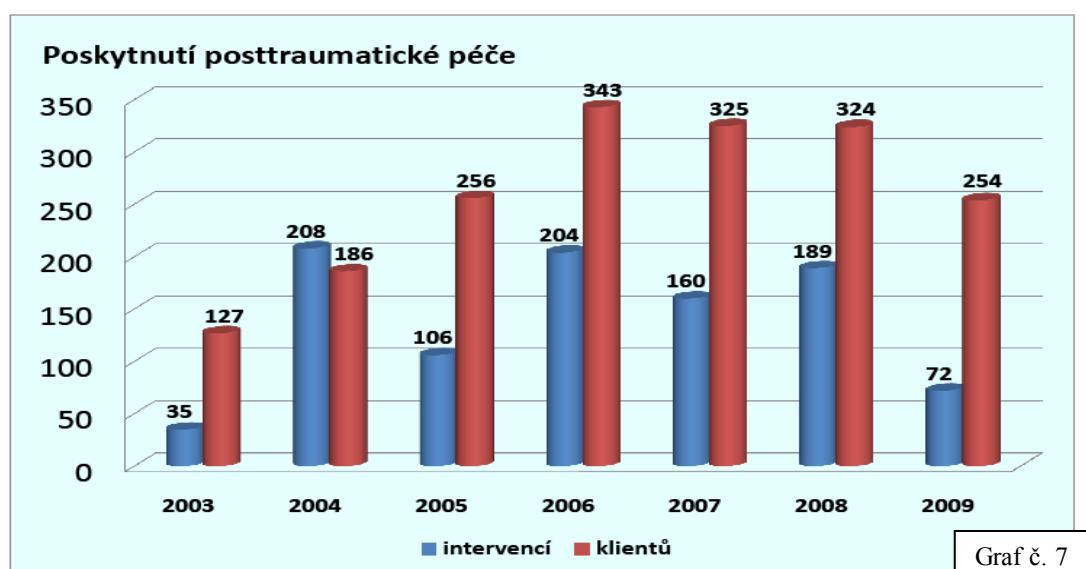
Průběžně je třeba reagovat na nové právní předpisy vztahující se k diagnostické činnosti a podílet se na jejich vzniku.

Psychologická služba bude nadále spolupracovat s externími odborníky pro rozšiřování psychodiagnostické odbornosti, a to především s kolegy z ostatních bezpečnostních sborů, případně autory či lektory diagnostických metod.

2.2. Péče o příslušníky a zaměstnance

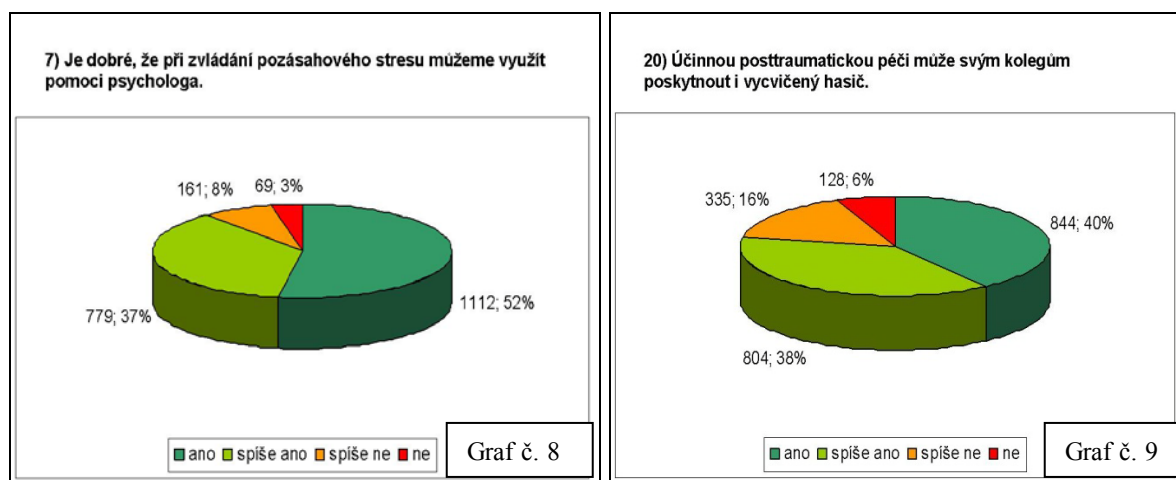
Současný stav

Pro potřeby péče pro zvládání posttraumatického stresu u HZS ČR je nastaven systém CISM (Critical Incident Stress Management). Ve všech krajích působí psycholog se vzděláním pro poskytování posttraumatické intervenční péče, byly jmenovány týmy posttraumatické péče (TPP) z řad vycvičených příslušníků HZS ČR, případně dalších zaměstnanců IZS ČR. Výcvik členů TPP je zaměřen na poskytování včasné psychické pomoci příslušníkům sboru. Členům týmu posttraumatické péče, kteří poskytují péči osobám dotčeným MU, je zajištěna podpora a metodické vedení psychologem HZS kraje.

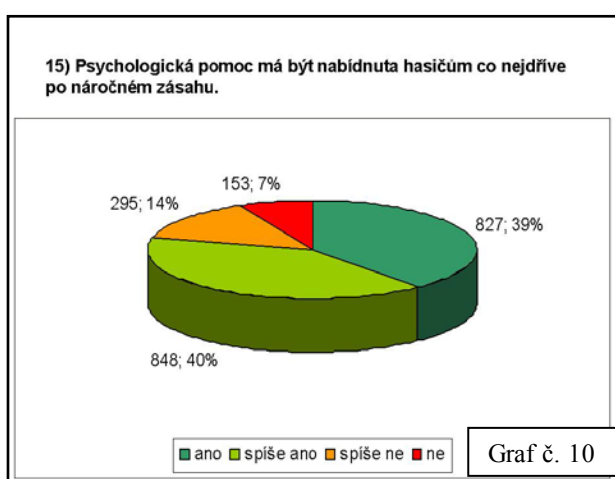
V grafu č. 7 je uveden přehled poskytnuté posttraumatické péče příslušníkům a zaměstnancům HZS ČR v letech 2003 - 2009.

Z anketního šetření mezi směnovými příslušníky vyplynulo, že možnost využít pomoci psychologa nebo člena TPP je vnímána jednoznačně pozitivně (viz graf č. 8 a 9).

V anketním šetření uvedlo celkem 727 z 2131 příslušníků konkrétní typ zásahu, při kterém by uvítali poskytnutí posttraumatické péče. Velká většina dotázaných se domnívá, že psychologická pomoc má být nabídnuta hasičům co nejdříve po náročném zásahu (graf č. 10). Z uvedeného vyplývá, že vzrůstá informovanost o využitelnosti systému posttraumatické péče a rozšiřují se kompetence příslušníků udržet si svou psychickou způsobilost pro práci záchranáře tak, jak je to nastaveno v systému CISM.

Jsou stanoveny podmínky pro povolání psychologů do výkonu služby v operačním řízení¹, není však systémově nastavena dostupnost psychologů mimo pracovní dobu. V tento časový úsek lze však využít členy TPP, kteří jsou proškoleni v poskytování prvotní podpory a pomoci. V případě další potřeby je možné využít psychologa HZS ČR příslušného či sousedního kraje.

Včasné informování koordinátora TPP o potenciálních traumatizujících událostech je jednou z nutných podmínek pro zajištění účinné péče.

Příslušníci psychologické služby vedou odbornou přípravu (např. odbornou přípravu v posttraumatické péči, v poskytování první psychické pomoci, odbornou přípravu pro redukci stresu). Zájem o ni ze strany příslušníků je v současné době větší, než jsou časové možnosti psychologů.

V souladu s vnitřními předpisy probíhají prohlubující výcviky členů TPP zaměřené na poskytování první psychické pomoci zasaženým příslušníkům a zaměstnancům HZS ČR a osobám dotčeným mimořádnými událostmi.

Psychologové se věnují ve své odborné přípravě i managementu sboru a pracovníkům linky TCTV 112. Jsou průběžně využíváni jako konzultanti diplomových prací, vyučující v odborných kurzech v rámci HZS ČR nebo jako přednášející na dalších odborných školách různých stupňů, včetně škol vysokých. Psychologové se podílejí také na vzdělávání širší

¹ Pokyn generálního ředitele HZS ČR č. 32/2006

veřejnosti, např. publikační činností či organizováním konferencí. Někteří psychologové se účastní mezinárodních konferencí s psychologickou tematikou.

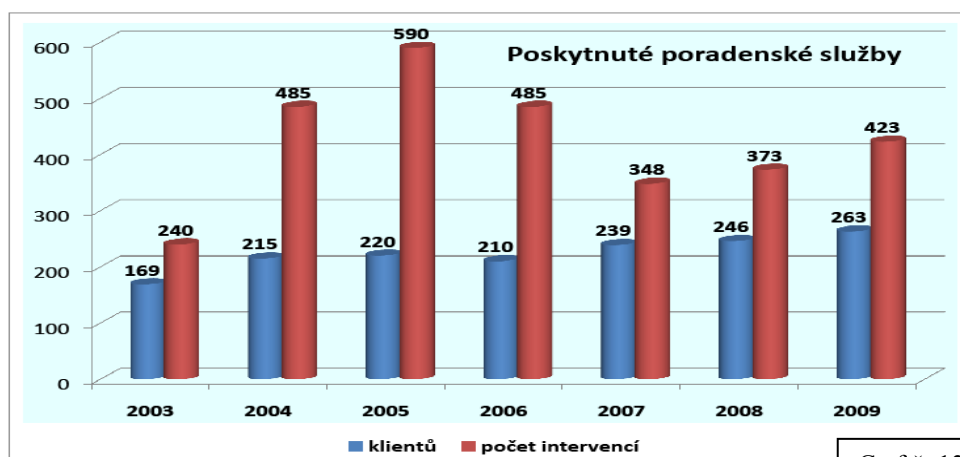
Rozsah lektorské činnosti psychologické služby popisuje graf č. 11.

Graf č. 11

Z grafu je zřejmé, že od vzniku psychologické služby se navyšuje počet hodin věnovaných lektorské činnosti, přičemž většina vzdělávacích akcí je zaměřena na získávání kompetencí a dovedností účastníků.

Psychologové HZS ČR poskytují příslušníkům a zaměstnancům, případně jejich rodinným členům, další odborné psychologické služby v pracovní i osobní problematice, např. vztahové poradenství, traumaterapie apod. Četnost poradenských služeb a intervencí včetně počtu klientů je zobrazená v grafu č. 12.

Graf č. 12

Doposud není v rámci HZS ČR vytvořen systém péče o psychology; individuální supervizní² péči si psychologové dle svého uvážení zajišťují sami, pouze v některých krajích je supervize psychologům hrazena.

² Supervize – jako péče o psychology po traumatických událostech, a dále jako konzultace ostatních odborných psychologických činností

V Jihomoravském kraji, ve Středočeském kraji a v hlavním městě Praze nebyla naplněna tabulková místa asistentů psychologa, která byla schválena v původní koncepci, což může limitovat poskytování psychologické péče ve stejném rozsahu jako v menších krajích. Z anketního šetření mezi řediteli HZS krajů vyplývá potřeba většího zapojení asistentů do poskytování posttraumatické péče.

Diskutovanou otázkou je, zda výše uvedené pojetí posttraumatické péče nenahradit nebo nedoplnit duchovní péčí. V rámci HZS ČR po této službě však nezaznamenáme poptávku a v současné době máme dostatečné nástroje pro poskytování posttraumatické intervenční péče.

Výhled na léta 2010–2015

Úkolem pro další období je nastavit systém dostupnosti a zastupitelnosti psychologů v rámci HZS ČR a zajistit ve spolupráci s KOPIS informování koordinátorů TPP o potenciálně traumatizujících událostech. Vzhledem k možnosti využít k povolání na místo zásahu členy TPP považujeme tento návrh za variantu, která není za současného stavu nezbytně nutná. Vyškolení členové TPP dokážou v případě potřeby poskytnout kolegiální psychickou pomoc i podporu obětem mimořádných událostí sami, přičemž psycholog může být povolán následně v souladu se stávajícími služebními předpisy. Pro zajištění nepřetržité dosažitelnosti včasné psychické podpory je tedy třeba důsledně aktualizovat a poskytovat operačním střediskům kontakty na členy TPP a krajské koordinátory, tzn. psychology HZS ČR, včetně jejich zastupitelnosti. Současně je nezbytné zařadit psychology do štábů HZS krajů při řešení rozsáhlých mimořádných událostí a využít tak i jejich potenciál při poskytování nejen psychologické pomoci příslušníkům, ale také psychologické a humanitární pomoci obětem mimořádných událostí.

Bude nadále pokračováno v naplňování systému CISM, aby byla zajištěna dostupnost péče pro všechny příslušníky a zaměstnance HZS ČR (optimalizovat počet členů), dále doplňovat TPP dle potřeb jednotlivých krajů a také zvyšovat informovanost všech příslušníků a zaměstnanců o možnostech psychologické služby. Základní informace jsou zařazeny do vzdělávání příslušníků v rámci kurzů realizovaných na OUPO, které lektorují psychologové HZS ČR. V této spolupráci je nutné pokračovat a podílet se na tvorbě osnov pro OUPO.

Pro další rozšíření kompetencí koordinátorů TPP je vhodné zajistit vzdělávání v oblasti systému CISM v akreditovaných kurzech vedených externími odborníky.

Bude pokračováno v realizaci lektorské činnosti jak v rámci zavedených odborných příprav, tak i na všech jiných úrovních.

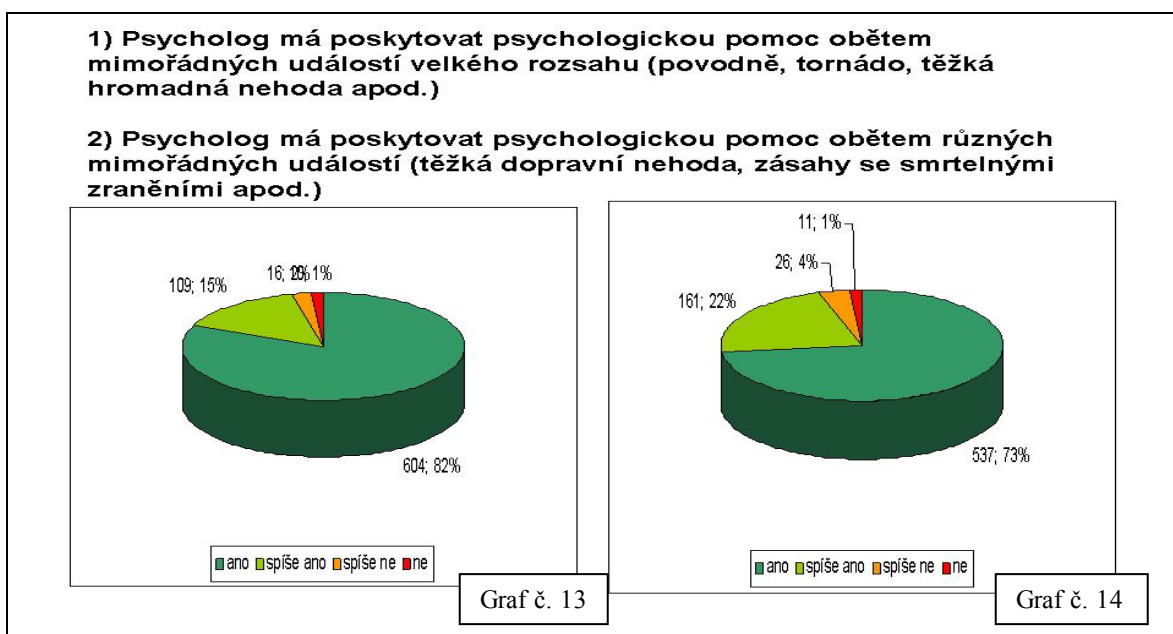
Dále budou poskytovány poradenské a jiné odborné psychologické služby příslušníkům a zaměstnancům HZS ČR, případně jejich rodinným členům.

Bude nastaven systém péče o psychology a asistenty HZS ČR, kterým bude jasné stanoveno, jak často a kým má být péče poskytována. Navrhujeme možnost nárokovat 8 hodin externí supervize ročně.

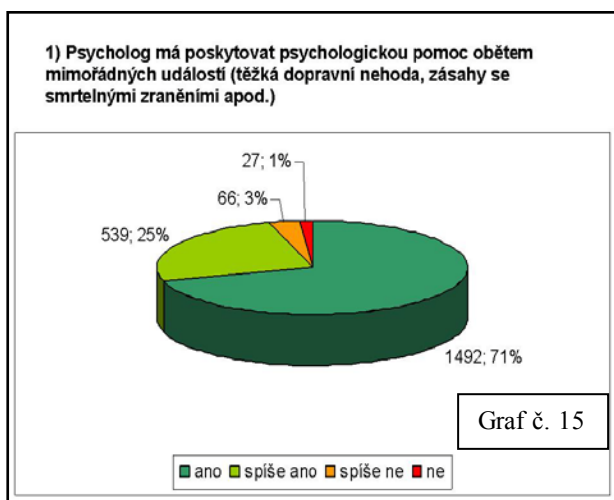
Duchovní službu u HZS ČR není momentálně potřeba zajišťovat z vlastních zdrojů, lze ji zabezpečit v rámci probíhající spolupráce, např. s Posttraumatickými intervenčními týmy Policie ČR, které mají ve svých řadách i duchovní.

2.3. Péče o osoby dotčené mimořádnými událostmi

Posttraumatická péče osobám dotčeným mimořádnými událostmi je poskytována psychology a asistenty HZS ČR; péče je realizována rozdílně s ohledem na krajová specifika a různé počty mimořádných událostí. V grafu č. 13 a 14 jsou výsledky anketního šetření mezi denními příslušníky a zaměstnanci, v grafu č. 15 výsledky anketního šetření mezi směnovými příslušníky.

Z anketního šetření vyplývá, že velká většina dotázaných příslušníků a zaměstnanců HZS ČR se domnívá, že psycholog by měl poskytovat psychologickou pomoc obětem různých mimořádných událostí velkého rozsahu.

Členové TPP, kromě poskytování kolegiální psychické pomoci příslušníkům, poskytují péči také osobám dotčeným mimořádnými událostmi. K této problematice byla vytvořena jednotná odborná příprava zaměřená na poskytování první psychické pomoci právě osobám dotčeným mimořádnou událostí.

Koordinační činnost TPP je zajišťována zejména psychology HZS ČR. Je nutné organizovat dostupnost a zastupitelnost psychologů v rámci HZS ČR pro případnou podporu příslušníkům i osobám dotčeným mimořádnou událostí.

Psychologové a asistenti psychologů HZS ČR bezprostředně po mimořádné události spolupracují s neziskovým sektorem (většinou PANEL humanitárních organizací, dobrovolné uskupení humanitárních a psychosociálních organizací). V současné době tento model považujeme za ideální, a to i z hlediska duchovní péče. Duchovní službu u HZS ČR

pro poskytování posttraumatické péče obětem mimořádných událostí není momentálně potřeba zajišťovat z vlastních zdrojů, lze ji zajistit v rámci probíhající spolupráce. Je nutné ale upozornit, že v jednotlivých krajích existují rozdílné postupy spolupráce, což je dáno rozdílnými aktivitami nestátních neziskových organizací (NNO).

Někteří psychologové jsou členy krizových štábů HZS krajů v pracovních skupinách zaměřených na ochranu obyvatelstva. Probíhá příhraniční spolupráce psychologů HZS ČR a psychologů Hasičského a záchranného zboru Slovenské republiky. Psychologická služba HZS ČR spolupracuje se základními složkami integrovaného záchranného systému.

Mimo rámec HZS ČR psychologové provádějí, vedou, případně i organizují vzdělávání a výcvik JPO SDH, nestátních neziskových a případně dalších organizací spolupracujících při řešení mimořádných událostí. Tato činnost je uvedena v grafu č. 16.

Graf č. 16

Výhled na léta 2010–2015

Bude nadále uplatňován jednotný systém vzdělávání pro členy TPP v oblasti poskytování první psychické pomoci a vycvičeno co nejvíce zájemců z řad příslušníků (nemusí být členem TPP) v této problematice.

Bude pokračováno ve spolupráci s odbornými úseky HZS krajů, s Hasičským a záchranným zbohem Slovenské republiky, popř. s jinými zahraničními záchrannými útvary, se složkami IZS a s nestátními neziskovými organizacemi, s humanitárními a psychosociálními organizacemi, popř. s dalšími externími odbornými organizacemi.

Psychologická služba HZS ČR bude usilovat o prohlubování spolupráce s neziskovými organizacemi z hlediska rozvoje psychosociální pomoci, kterou nelze pokrýt pouze z vlastních personálních zdrojů, a to i v případě potřeby využití duchovní péče.

Budou implementovány závěry Rady týkající se psychosociální pomoci, které byly přijaty v rámci španělského předsednictví v Radě Evropské unie v prvním pololetí roku 2010.

3. Ekonomické ukazatele

3.1. Některé náklady a zisky do konce roku 2009

Za dobu své existence do konce roku 2009 psychologická služba provedla 7647 vyšetření v celkové přibližné hodnotě 19 000 000,- Kč.

Náklady na vznik psychologických laboratoří a jejich vybavení byly přibližně 5 000 000,- Kč. Do nákladů nejsou započítány mzdové náklady na příslušníky psychologické služby.

Dalším významným ekonomickým ukazatelem je lektorská činnost psychologů od vzniku psychologické služby HZS ČR do konce roku 2009. Psychologové celkem lektorovali 10 799 hodin. Počítáme-li jednu z nejnižších sazeb za lektorování v soukromém sektoru, a to 500,- Kč za hodinu, tak ušetřené náklady pro HZS ČR jsou celkem 5 399 500,- Kč.

3.2. Předpokládané náklady na realizaci aktualizace koncepce psychologické služby

- a) Nastavení systému péče o psychology – v případě nároku na 8 hodin externí supervize pro psychologa lze počítat s celkovými náklady maximálně do výše 136 000,- Kč ročně pro všechny psychology HZS ČR, což znamená maximální nároky 8000,- Kč na jednoho psychologa. V případě zajišťování externí týmové supervize psychologickým pracovištěm MV-GŘ HZS ČR v rozsahu 8 hodin ročně lze předpokládat roční náklady 10 000,- Kč.
- b) Nastavení systému vzdělávání psychologů a asistentů psychologa – nelze jednoznačně vyčíslit náklady nutné na každý rok. Můžeme pouze vyčíslit náklady na nutné minimum vzdělání potřebného k výkonu profese psychologa (asistenta) HZS ČR, a tím je v současné době pouze kurz komplexní krizové intervence, jehož cena se pohybuje v rozmezí 13 000,- až 40 000,- Kč. Přičemž mnozí psychologové kurz již absolvovali nebo mají kurzy uznatelné ve stejné kvalitě a ověřené praxí. Rozšiřování dalších dovedností a kompetencí vyplývá z odborného a teoretického zaměření daného jednotlivce a nelze tedy specifikovat náklady.

4. Časový harmonogram opatření pro naplnění aktualizace koncepce

	Opatření	Realizace	Termín
1.	Metodická zaměstnání ke kasuistikám, diagnostickým činnostem a závěrům psychologických vyšetření.	Realizovat dle zaběhnuté praxe.	Průběžně
2.	Pokračovat v naplňování systému CISM, aby byla zajištěna dostupnost péče pro všechny příslušníky a zaměstnance HZS ČR.	Realizovat další odbornou přípravu příslušníků v posttraumatické intervenční péči.	Průběžně
3.	Aplikovat jednotný systém vzdělávání příslušníků pro první psychickou pomoc osobám dotčeným MU.	Naplňovat osnovy odborné přípravy.	Průběžně
4.	Nastavit systém dostupnosti a zastupitelnosti psychologů v rámci HZS ČR.	Pravidelně aktualizovat seznamy psychologů a asistentů HZS ČR a členů TPP, poskytovat je operačním střediskům HZS ČR a informovat je o zastupitelnosti.	30. 6. 2010
5.	Vytvořit systém péče o psychology HZS ČR.	Novelizovat pokyn GR HZS ČR č. 30/2008.	30. 6. 2011
6.	Naplňovat tabulková místa na psychologických pracovištích dle původně schválené koncepce.	Vybrat vhodné uchazeče s potřebnou kvalifikací na dané pozice.	31. 12. 2011
7.	Zpracovat metodiku psychodiagnostických vyšetření pro specifické funkce v rámci výběrových řízení.	Doplnit do metodiky psychodiagnostických vyšetření	31. 12. 2011
8.	Nastavit systém dalšího odborného vzdělávání psychologů potřebného k efektivnímu plnění úkolů psychologa HZS ČR a nastavit standardy potřebného vzdělání.	Vydat vnitřní předpis.	31. 12. 2011
9.	Vyhodnotit předkládanou koncepci.	Shromáždit potřebné podklady.	31. 11. 2015

Příloha č. 1

Profil psychologa HZS ČR

Za dobu existence psychologické služby HZS ČR vyllynuly specifické požadavky na kompetence psychologů a asistentů psychologa. Ze samotného šetření mezi psychology je zřejmé, že vzdělání v oboru jednooborové psychologie magisterského stupně je nutné doplnit o další specifické znalosti a dovednosti. Vyplynula nezbytnost vytvořit návrh systému celoživotního vzdělávání psychologů a asistentů HZS ČR, do něhož je třeba zahrnout také supervizní činnost a péči o dlouhodobou psychickou stabilitu psychologů a asistentů.

Funkce psychologa HZS ČR byla také podrobena funkční analýze práce, jejíž výsledky poukazují na potřebu prohloubení kvalifikace v následujících oblastech:

- a) Krizová intervence – akreditovaný kurz krizové intervence v rozsahu minimálně 100 hodin, je doporučován kurz komplexní krizové intervence, která zahrnuje také telefonickou krizovou intervenci (některé intervence probíhají po telefonu).
- b) Sebezkušenostní psychoterapeutický výcvik v minimálním rozsahu 350 hodin – důvodem je zkvalitnění služeb pro příslušníky a zaměstnance HZS ČR a osobnostní rozvoj psychologa pro práci s člověkem v krizi.
- c) Traumaterapeutický výcvik – jedná se o specifické dovednosti, které navazují na sebezkušenostní výcviky a umožňují terapeutovi efektivně pracovat s traumatem.
- d) Výcviky v oblasti řízení lidských zdrojů – jsou často požadované od managementu HZS ČR, přičemž nejsou součástí vzdělání v jednooborové psychologii.

Z uvedených oblastí pro doplnění vzdělání považujeme bod a) za nezbytně nutnou podmínku k doplnění kvalifikace. Body b), c), d) jsou doporučené pro další rozvoj psychologů a v případě zájmu psychologa by mělo být toto vzdělání ze strany organizace podpořeno.

Příloha č. 2

Etický kodex psychologa Hasičského záchranného sboru ČR

Základní principy:

- 1. Zodpovědnost**
- 2. Kompetence**
- 3. Morální a právní aspekty**
- 4. Důvěrnost**
- 5. Prospěch klienta**
- 6. Profesionálnost vztahů**
- 7. Používání technik**
- 8. Výzkum**
- 9. Aktivity na veřejnosti**
- 10. Zodpovědnost vůči zaměstnavateli**

1. Zodpovědnost

Při poskytování služeb psycholog udržuje nejvyšší náročnost na své povolání. Přijímá odpovědnost za následky svých činů a vyvíjí úsilí k vhodnému používání svých služeb.

Psycholog přijímá zodpovědnost za metodologickou správnost formulování úkolů a námětů zadavatele a výběr metod použitých při plnění psychologické činnosti, při vyšetřování, analýze a referování. Úkoly a jednotlivé činnosti plánuje a formuluje tak, aby na minimum snížil možnost, že výsledky budou klamné. Psycholog vždy poskytne (i) úplný rozbor omezení svých údajů. V publikovaných zprávách nikdy nezamlčuje nepotvrzené údaje a připouští možnost alternativních hypotéz a vysvětlení svých zjištění.

Psycholog si vždy předem vyjasní se všemi zainteresovanými osobami a činiteli, co očekávají od zadaného úkolu, jak se budou podílet na psychologických zjištěních a jak je budou využívat. Snaží se vyvarovat vztahů, které mohou omezit objektivitu získaných údajů nebo vyvolat konflikt zájmů. Zasahování do prostředí, ve kterém se údaje zjišťují, má být minimální.

Psycholog musí mít výraznou zodpovědnost k tomu, aby nedocházelo k manipulacím či nesprávnému používání psychologických závěrů a zjištění ze strany zaměstnavatele nebo objednatele psychologického úkolu.

Pokud působí psycholog současně jako učitel, musí prvotně uznávat závazek pomáhat jiným získat vědomosti a dovednosti. Poskytováním psychologické informace objektivně, úplně a přesně udržuje vysokou úroveň vzdělávání.

Ve všech oblastech psychologické činnosti si psycholog uvědomuje, že nese výraznou sociální zodpovědnost, protože jeho doporučení a profesionální činnost mohou výrazně měnit životy jiných.

Psycholog je neustále ostražitý vůči osobním, sociálním, organizačním, finančním nebo politickým situacím a tlakům, které by mohly vést k nesprávnému použití jeho vlivu. Snaží se zachovávat vůči těmto vlivům resistenci a neutrální postoj.

2. Kompetence

Podpora vysokých standardů kompetence je povinností všech psychologů v zájmu veřejnosti a v zájmu povolání jako celku. Psycholog musí znát hranice své kompetence (kvalifikace) a omezení technik, které ovládá a používá.

Psycholog poskytuje služby a používá techniky, pro které je kvalifikován a se kterými má zkušenosti. V těch oblastech, ve kterých nemá zkušenosti, nebo neexistují standardy, dělá psycholog vše pro to, aby ochránil zájem klienta.

Psycholog přesně vymezuje svou kvalifikaci (kompetenci), vzdělání, trénink a zkušenost.

Psycholog se musí snažit udržet a rozvíjet svou profesionální kompetenci, uvědomovat si a zachovávat její omezení, identifikovat a odstraňovat vlivy, které ji narušují nebo zpochybňují. Zejména si nesmí přímo či nepřímo dělat nárok na psychologickou kvalifikaci nebo titul, které nevlastní, ani si nárokovat kompetenci z jakékoliv oblasti psychologie, kterou řádně nezískal, na výsledky, kterých nedosáhl, či na způsobilost, kterou nemá apod.

Psycholog uznává potřebu kontinuálního vzdělávání a je přístupný novým postupům, metodám, změnám v očekávání a hodnotách.

Psycholog akceptuje rozdíly mezi lidmi, které mohou být spojeny s věkem, pohlavím, socioekonomickým a etnickým pozadím. Pokud je potřebné, získá trénink, zkušenost nebo radu, jak zabezpečit kvalifikovaný servis vztahující se ke zmíněným osobám.

Psycholog ovládá psychologické diagnostické metody a dokáže provádět jejich volbu kvalifikovaně a na základě předchozí formulace psychologického (diagnostického) problému.

Pokud psycholog poskytuje psychologickou zprávu, pak je povinen dbát na to, aby v ní nebyly nepodloženě hypotézy, aby zpráva byla výstižná a nikoliv simplifikující. Psycholog si musí být neustále vědom, že psychologická zpráva je výsledkem zkoumání a vědeckého výzkumu.

Rovněž tak si musí být vědom, že psychologická zpráva (psychologický nález) je z velké části kategorie hypotetická, a to jak její kauzálně vysvětlující aspekty, tak i s ní související aspekty prognostické.

Psycholog uznává, že osobní problémy a konflikty mohou narušovat jeho profesionální činnost. Proto se zdržuje převzetí a vykonávání takových činností, u kterých je pravděpodobné, že povedou k nepřiměřeným výkonům, mohou škodit klientovi, kolegovi, studentovi nebo jinému účastníkovi psychologické praxe.

Pokud se psycholog do takovéto situace dostane a uvědomí si své osobní problémy, vyhledá kompetentní profesionální pomoc se snahou omezit nebo ukončit rozsah svých profesionálních nebo vědeckých aktivit.

3. Morální a právní aspekty

Morální a etické standardy chování a jednání psychologa jsou stejné jako u jiných občanů. Výjimku tvoří situace, kdy může psycholog kompromitovat svou profesionální zodpovědnost nebo snížit důvěru veřejnosti k psychologům a k celé psychologii.

Psycholog ve svém chování a jednání akceptuje existující společenské standardy a normy a je si vědom možného dopadu svého chování na veřejnosti.

Jako zaměstnanec (v roli podřízeného nebo nadřízeného) se psycholog nepropůjčuje k činnostem a postupům, které jsou nehumánní nebo mají za následek nezákonné nebo neoprávněné jednání včetně postupů se zřetelem na rasu, postižení, věk, sexuální orientaci, náboženský nebo národnostní původ atd.

Ve své profesionální roli se psycholog vyvaruje činů, které porušují nebo omezují legální nebo občanská práva klientů nebo jiných zúčastněných osob.

Psycholog akceptuje nejen zákony a obecně platné právní normy, ale i normy a předpisy HZS ČR. Pokud by takové normy byly v rozporu s tímto kodexem, je psycholog povinen hledat východisko z možného konfliktu prostřednictvím psychologického pracoviště MV-generálního ředitelství HZS ČR, které v případech zvláštního zřetele spolupracuje s oddělením psychologie a sociologie odboru personálního Ministerstva vnitra, dále pak s Asociací forenzních psychologů Českomoravské psychologické společnosti nebo etickou a stávkou komisí Českomoravské psychologické společnosti.

Veřejná sdělení psychologa nemohou obsahovat:

- falešný, nečestný, zavádějící nebo nepoctivý výsledek vyšetření, výzkumu apod.;
- zavádějící nebo zkreslující výklad skutečnosti;
- **informace o klientovi, které se týkají určité kvality psychologických služeb nebo výsledků jeho psychologického vyšetření;**
- výpověď o předpokladech a pravděpodobnostech vedoucích k vytvoření falešných nebo neoprávněných očekávání příznivých výsledků;
- výpověď vyzdvihující neobyčejnou nebo jedinečnou schopnost či vlastnost nebo rys nějakého druhu a celku;
- výpověď jakýmkoli způsobem obtěžující nebo přímo i nepřímo poškozující klienta.

Psycholog, který jakoukoliv formou prezentuje psychologickou vědu, dbá na úplnost, přesnost prezentací, vyhýbají se senzačností, zveličování nebo povrchnosti. Psycholog zde vychází z primárního závazku - pomáhat budovat a rozvíjet ve veřejnosti objektivní úsudky a názory na psychologii.

Psycholog, který poskytuje individuální diagnostické, poradenské nebo terapeutické služby, dbá na kontext profesionálního psychologického vztahu.

Výsledky, které psycholog použil z jiných pramenů, je nutno prezentovat jen v souladu s uznávanými normami.

Psycholog odmítne poskytovat své služby, jestliže vznikly okolnosti ohrožující objektivitu, nezávislost, bezúhonnost apod. Pokud se tyto podmínky a okolnosti vytvoří v průběhu psychologické činnosti a psycholog je nemůže účinně ovlivnit, ukončí činnost

a zajistí psychologickou službu na jiném pracovišti.

Psycholog dbá na to, aby psychodiagnostické pomůcky nebyly užívány neoprávněnými osobami. Stejně tak si je psycholog vědom, že jakékoli rozmnožování nebo kopírování psychodiagnostických testů a metod je bez písemného souhlasu vydavatelů s autorskými právy trestné.

Při nerespektování výše uvedených zásad, ale i dalších zásad obsažených v tomto kodexu, se psycholog vystavuje nebezpečí být řešen dle platných právních předpisů upravujících pracovněprávní vztahy v oblasti porušování pracovní kázně a disciplíny.

4. Důvěrnost

Primárním závazkem psychologa po dobu psychologické činnosti je respektování důvěrnosti informací získaných od osob zapojených do této činnosti. Odhalování takovýchto informací je možné jen se souhlasem příslušné osoby nebo jejího zákonného zástupce, s výjimkou takových mimořádných případů, kdy hrozí bezprostřední ohrožení osoby nebo jiných osob. V případech, kdy je to vhodné, psycholog informuje svého klienta nebo zúčastněné osoby o právních hranicích důvěrnosti.

Informace získaná v klinických nebo poradenských vztazích je rozebírána jen za profesionálními účely a jen s osobami jednoznačně spojenými s případem.

Písemné i ústní zprávy obsahují jen údaje vztahující se přímo k účelům určitého hodnocení. Je potřebné vynaložit veškeré úsilí směřující k vyvarování se nevhodných zásahů do soukromí zúčastněných osob.

Při nutnosti zveřejňování informace bez předchozího souhlasu psycholog adekvátně znemožní její identifikaci.

Psycholog činí opatření zajišťující důvěrnost ve způsobu ukládání dokumentace a veškeré manipulace s ní.

Princip důvěrnosti není konvencí, která by psychologovi umožňovala porušovat platné právní normy (např. ohlašovací povinnost).

5. Prospěch klienta

Psycholog respektuje osobnost lidí, se kterými pracuje. Pokud vzniknou střety zájmů mezi klienty a institucí, která zaměstnává psychologa, psycholog objasní povahu a směr lojalit a zodpovědností a informuje všechny účastníky o jejich závazcích. Psycholog plně informuje klienta o cíli a povaze hodnotícího, terapeutického nebo tréninkového postupu.

Psycholog si je neustále vědom potenciálně vlivného postavení vůči klientům, a proto se vyvaruje zneužívání důvěry a závislosti v obou směrech.

Sexuální intimnosti s klienty je nutno považovat za neetické.

Pokud psycholog souhlasí s poskytováním služeb klientovi na žádost nějakého třetího účastníka, přebírá plnou zodpovědnost i za vyjasnění povahy vztahu účastníků, kterých se to týká.

Pokud požadavky nějakého orgánu, organizace nebo nadřízeného vyžadují od psychologa, aby porušil tyto etické principy, je psycholog povinen vyjasnit povahu konfliktu mezi požadavky a těmito principy. Informuje o tom všechny účastníky, především

pak o své etické zodpovědnosti, a vykoná přiměřené kroky. Garantem i arbitrem v těchto případech je psychologické pracoviště MV-generálního ředitelství HZS ČR, ve vhodných případech spolupracující s oddělením psychologie a sociologie personálního odboru Ministerstva vnitra, Asociací forenzních psychologů Českomoravské psychologické společnosti a etickou a stávkovou komisí českomoravské psychologické společnosti.

Psycholog ukončí klinický nebo poradenský vztah jen když je jasné, že se tím klientovi neuškodí. Případně nabídne, že pomůže klientovi najít alternativní prameny pomoci.

6. Profesionálnost vztahů

Psycholog se chová a jedná s vědomím povinnosti zohledňovat určité potřeby, kompetence a závazky svých kolegů v psychologii i v jiných profesích. Respektuje své kolegy, bere v úvahu tradici a praxi jiných profesních skupin a spolupracuje s nimi.

Pokud psycholog vstoupí do styku s osobou, které již byly poskytovány podobné služby jiným odborníkem, velmi pečlivě zváží své profesionální vztahy v tomto směru. K závěrům, výsledkům, doporučením, apod. jiného psychologa, který právě tak sledoval dobro určitého klienta a dbal na profesionální etické zásady, je nutno přistupovat s opatrností a vysokou citlivostí. Psycholog pak musí dbát na to, aby snížil nebo eliminoval riziko zmatku a konfliktu.

Psycholog, který vykonává supervizní činnost, přijímá závazek podporovat a rozvíjet další profesionální růst takových jedinců. Takový psycholog nese odpovědnost za úroveň práce vedených psychologů a pomocného personálu.

Pokud se psycholog dozví o porušování etiky jiným psychologem a uzná to za vhodné, pokusí se neformálně na spornou otázku upozornit příslušného psychologa. Pokud je porušení etiky způsobeno nedostatkem citlivosti, vědomostí nebo zkušeností nebo je menšího významu, je neformální upozornění přiměřené.

Avšak i takové neformální upozornění má mít povahu důvěrnosti a citlivosti. Pokud se však takovéto neformální upozornění míjí účinkem nebo je porušení vážnější povahy, obrátí se psycholog na psychologické pracoviště MV-generálního ředitelství HZS ČR.

Psycholog se nepropůjčuje k pomluvám, intrikám a poškozování pověsti svých kolegů.

7. Používání technik

Při vývoji, publikování a zejména využívání psychologických diagnostických technik, ale i technik výcvikových a terapeutických, psycholog dbá na prospěch klienta a jeho zájmy. Chrání se před nesprávným používáním technik a interpretací jejich výsledků.

Psycholog respektuje právo klienta být seznámen s výsledky, interpretacemi a základními informacemi závěrů a doporučení.

Při všech formách referování o výsledcích vyšetření psychologové zohledňují validitu a reliabilitu použitých metod a technik. Jsou si vědomi „omezení“, která techniky či psychologické metody vykazují.

Psycholog se snaží zabezpečit, aby výsledky vyšetření nebyly nesprávně využívány někým jiným.

Psycholog, který vyšetření provedl, se snaží o vytvoření komplexního psychologického obrazu na základě metodického uspořádání do integrovaného celku.

Psycholog neumožní používání psychologických technik nekvalifikovaným osobám a ani jim neposkytuje záštitu nebo supervizi.

8. Výzkum

Rozhodnutí převzít na sebe zodpovědnost za výzkum má vycházet z psychologovy úvahy, jak nejlépe přispět psychologické vědě. Na základě této úvahy a při rozhodnutí vést nebo se podílet na výzkumné činnosti, psycholog provádí s tím spojené úkony s úctou a zájmem o předmět výzkumu, s přihlédnutím k důstojnosti a dobru lidí, kteří jsou účastníky výzkumu.

Při plánování a přípravě výzkumu psycholog zodpovědně zváží jeho etickou přijatelnost. Prvotním etickým zájmem psychologa (výzkumníka) je zvážit, jakým rizikům bude vystaven účastník nebo účastníci výzkumu.

Psychologovi (výzkumníkovi) vždy zůstává odpovědnost za zachování etické praxe ve výzkumu, a to i ve fázi projektu i oponentury. Psycholog je zodpovědný i za etickou praxi zacházení s účastníky výzkumu ze strany spolupracovníků a pomocného personálu.

Metodologické požadavky nějakého výzkumu mohou vyžadovat utajení nebo nepřesné informování účastníků. Psycholog nese odpovědnost za rozhodnutí, zda použije takové techniky a zda je to oprávněné z hlediska budoucí vědecké, vzdělávací nebo aplikační hodnoty. Musí vždy zvážit, zda použití alternativních postupů, které nepoužívají zatajení nebo nepřesné informování, nejsou dostačující nebo vhodnější.

Pokud použije metodu obsahující nepřesné informování a zatajování, musí současně zabezpečit, aby se účastníkům poskytlo postačující vysvětlení ihned, jak je to možné.

Psycholog respektuje svobodu jedince odmítnout účast na výzkumu nebo z něj odejít v kterémkoli čase. Závazek chránit tuto svobodu vyžaduje velmi pečlivé promyšlení celé výzkumné situace již ve fázi přípravy.

Pokud existují rizika fyzického nepohodlí, je nutné o tom v předstihu účastníka informovat. Výzkumné postupy, které by byť jen pravděpodobně zapříčinily vážnou nebo trvalou škodu účastníkovi, nesmí být použity.

9. Aktivity na veřejnosti

Při jakékoliv aktivitě na veřejnosti dbá psycholog dobrého jména oboru, který reprezentuje, stejně tak jako HZS ČR. Proto se řídí předpisy a normami, které tuto oblast vymezují, a to zejména při:

- publikační činnosti;
- vystoupeních ve sdělovacích prostředcích;
- přednáškové činnosti;
- konzultační činnosti;
- supervizní činnosti;
- soudních jednáních;
- jednáních s orgány a organizacemi uvnitř i vně HZS ČR.

Psycholog akceptuje zásady pro publikační činnost obecně i zásady v HZS ČR. Je ve vlastním zájmu, aby psycholog znal platné právní normy a předpisy, které upravují tuto činnost, řídil se jimi a uváděl je do souladu s vlastními postupy.

10. Zodpovědnost vůči zaměstnavateli

Tak, jak je psycholog zodpovědný vůči klientovi, tak je zodpovědný i vůči Hasičskému záchrannému sboru ČR. Aspektem této zodpovědnosti je především dosažení a udržování vysoké úrovně profesionality. Usiluje o poskytování profesionálních služeb na nejvyšší úrovni.

Přijetí funkce psychologa u Hasičského záchranného sboru ČR současně znamená, že se psycholog identifikuje se základním zaměřením a principy této organizace.

Respektuje vnitřní normy, pravidla a dbá na soulad mezi nimi a svou etickou praxí.

Tak jako v principu č. 5, pokud vzniknou konflikty zájmů, psycholog vždy nejprve objasní povahu a směr loajalit a zodpovědností vůči všem zúčastněným stranám, informuje objektivně a nezkresleně svého zaměstnavatele (kompetentního nadřízeného) s cílem konstruktivně vyřešit střet zájmů. Až v případě vyčerpání těchto snah bez požadovaného efektu volí cestu arbitrárního vyřešení střetu zájmů prostřednictvím psychologického pracoviště MV-generálního ředitelství HZS ČR.

Psycholog ve všech aktivitách postupuje v souladu s uvedenými etickými pravidly a s vědomím nutnosti žádoucí reprezentace svého stavu i Hasičského záchranného sboru ČR.

Příloha č. 3
Předpisy

Zákon č. 361/2003 Sb. §15 odst. 3) – *osobnostní způsobilost k přijetí do služebního poměru*

Zákon č. 361/2003 Sb. § 19 odst. 6) – *služební místo*

Zákon č. 361/2003 Sb. §77 odst. 11) písm. l) – *povinnosti bezpečnostního sboru v oblasti péče o příslušníky*

Vyhláška č. 247/2001 Sb. § 37 odst. 2e), ve znění vyhlášky č. 226/2005 Sb. část 33 – *organizace a činnosti jednotek požární ochrany*

Vyhláška č. 487/2004 Sb. ve znění pozdějších předpisů – *osobnostní způsobilost*

Pokyn GŘ HZS ČR č. 29/2003 – *Statut psychologických pracovišť, Etický kodex psychologa HZS ČR*

Pokyn GŘ HZS ČR č. 13/2006 – *Sjednocení postupu při zjišťování osobnostní způsobilosti*

Pokyn GŘ HZS ČR č. 30/2008 – *Zajištění posttraumatické péče*

Pokyn GŘ HZS ČR č. 31/2008 – *Anonymní telefonní linka pomoci v krizi*

Pokyn GŘ HZS ČR č. 32/2006 – *Povolávání psychologa HZS ČR do výkonu služby v operačním řízení*